

SOSIAALISTA KONSTRUKTIONISMIA JÄLJITTÄMÄSSÄ

Pekka Kuusela

Miira Niska, Satu Venäläinen, Antero Olakivi & Jose A. Cañada (toim.): *Sosiaalinen konstruktionismi. Miten tarkastella tulkintojen ja todellisuuden sosiaalista rakentumista*. Vastapaino, 2024.

Miira Niskan, Satu Venäläisen, Antero Olakiven ja Jose A. Cañadan toimittama teos sosiaalisesta konstruktionismista on vankka ja monipuolinen tietopaketti psykologian ja yhteiskuntatieteiden kannalta tärkeästä lähestymistavasta, jonka vaikutus on näkynyt myös Suomessa monella tutkimusalalla, kuten tieteen tutkimuksessa, sukupuolentutkimuksessa, organisaatio- ja johtamistutkimuksessa sekä esimerkiksi ryhmäsuhteiden tutkimuksessa. Sosiaalinen konstruktionismi voidaan nimittäin liittää yleisenä lähtökohtana

lukuisiin sosiaalitieteellisiin tutkimussuuntauksiin, eikä käsitteen sisällöstä ole yksiselitteistä konsensusta. Kuten kirjan alaotsikossa osuvasti korostetaan, kyse on nimenomaan enemmän näkökulmasta tulkintojen ja todellisuuden muodostumiseen.

Toimitetussa kirjassa on päädytty esittelemään edellä mainitun aihepiirin laaja-alaisuuden takia yleisellä tasolla sosiaalista konstruktionismia suuntauksena, sen vaikutusta eri tutkimusaloilla sekä erillisissä luvuissa tarkemmin empiirisiä esimerkkejä konstruktionistisesta tutkimuksesta. Samasta aihepiiristä on ilmestynyt aiemmin muutama teos vuosikymmeniä sitten ja jonkin verran käännöskirjallisuutta, mutta nyt ilmestynyt uusi toimitettu teos tarjoaa teemaan tuoreen näkökulman ja päivittää tärkeällä tavalla aihepiiriä koskevaa ajankohtaista tutkimusta. Kirjan kirjoittajat ovat taustaltaan pääosin sosiaalipsykologeja ja sosiologeja, mutta mukana on myös tutkijoita humanistisista tieteistä.

Kirja koostuu kaiken kaikkiaan neljästä osasta. Kirjan ensimmäinen osa on tavanomaisesti pidempi johdanto, jossa toimittajat tekevät perusteellisen ja yksityiskohtaisen syväluotauksen sosiaalisen konstruktionismin historiallisiin syntyjuuriin, peruskäsitteisiin ja kritiikkiin sekä esittelevät teoksen rakenteen. Moniulotteisen perinteen ymmärtämisen kannalta tämä ratkaisu tukee kirjan sisällön hahmottamista ja antaa tienviittoja siihen, millaisesta tieteenperinteestä on kyse. Toimittajilla on ollut kirjan tekemisessä sellaisenaan yksinkertainen tavoite: tehdä konstruktionismia sisällöllisesti ymmärrettäväksi monitieteellisenä suuntauksena ja esitellä siihen liittyvää tutkimusta konkreettisten esimerkkien valossa.

Johdanto vilisee psykologian ja yhteiskuntatieteiden oppi-isien nimiä ja erilaisia käsitteellisiä luokitteluja. Ne valaisevat perinteen syntyä ja sen sisällä olevia painotuseroja, kuten heikon ja vahvan konstruktionismin, episteemisen ja ontologisen konstruktionismin tai mikro- ja makrokonstruktionismin käsitteet. Johdannossa tai itse kirjassa ei kuitenkaan pyritä kehittämään mitään uutta versiota konstruktionismista, vaan enemmänkin kartoittamaan monimuotoisen tieteenperinteen käsitteellisiä koordinaatteja ja vaikutusyhteyksiä. Nämä liittyvät ensi sijassa

konstruktionismin periaatteellisiin filosofisiin ja teoreettisiin lähtökohtiin.

Kirjan toisessa osassa sukellaan vuorovai-
kutustutkimukseen ja tutkintoihin. Luvussa
tehdään läpileikkaus useasta perinteestä, kuten
sosiaalisten representaatioiden tutkimuksesta
(Eemeli Hakoköngäs ym.), keskusteluanalyysistä
(Melisa Stevanovic ym.), diskursiivisesta psyko-
logiasta (Miira Niska), narratiivisesta tutkimuk-
sesta (Matti Hyvärinen ja Mari Hatavaara) sekä
kriittisestä diskurssianalyysistä vaikutteita saa-
neesta tutkimuksesta (Jukka Törrönen ja Rus-
ten Menard). Vaikka perinteet eroavat toisistaan
olennaisesti lähestymistapoina, yhteinen nimittä-
jä löytyy siitä, että kaikkiin suuntauksiin liittyy
kiinnostavalla tavalla mikro- ja makrokonstruk-
tionistinen kehys, tulkinnat ja sosiaalisen todelli-
suuden tuottamisen analyysi.

Esimerkiksi sosiaalisia representaatioita kos-
kevassa luvussa otetaan kantaa siihen, miten
sosiaalinen konstruktionismi soveltuu perinteen
ymmärtämiseen, ja tuodaan esille toiminnallinen
näkökulma representaatioihin. Kirjoittajat argu-
mentoivat sen puolesta, että konstruktionistinen
ajattelu soveltuu hyvin sosiaalisten representaati-
oiden teoriaan toiminnallisen painotuksen joh-
dosta, vaikka tästä asiasta on ollut kiistoja Mos-
covicin tuotannon vaikeaselkoisuuden ja virhetul-
kintojen takia. Vastaavasti keskusteluanalyysillä ei
ole tätä käsittelevän luvun kirjoittajien mukaan
mitään erityistä historiallista yhteyttä konstrukti-
onismiin, mutta keskusteluanalyyttinen tutkimus
ei ole kuitenkaan mitenkään vastakkainen konstruk-
tionistisille oletuksille kielen ja tulkintojen
roolista vuorovaikutuksessa.

Kirjan kolmannen osan nimenä on identiteet-
tit ja rajanvedot. Osassa siirrytään diskursiiviseen
ryhmäsuhteiden tutkimukseen (Emma Nortio
ym.), sukupuolen ja seksuaalisuuden rakentumi-
sen tarkasteluun (Marko Salonen ym.), ikään-
tymiseen ja elämänkulkuun (Pirjo Nikander ja
Katri Keskinen), työorganisaatioihin (Antero
Olakivi) sekä konstruktionistiseen uskontotutki-
mukseen (Teemu Pauha). Alueet ovat olleet esillä
jo pidempään konstruktionistisessa perinteessä,
sillä kaikissa on kyse osittain siitä, miten sosiaali-
set tulkinnat ja prosessit tuottavat kategorioita ja
vaikuttavat identiteetin muodostumiseen. Tämä
kysymys on luonnollisesti yhteiskuntatieteiden

kannalta perustava ja oli jo esillä Bergerin ja Luck-
mannin teoksen kolmannessa osassa, joka kuvaa
yhteiskuntaa subjektiivisena todellisuutena.

Esimerkiksi sukupuolen ja seksuaalisuuden
osalta luvun kirjoittajat tuovat esille kolme eri-
listä tutkimusotetta, jotka edustavat samalla eri-
laista näkemystä seksuaalisuuden ja sukupuolen
tuottamisesta. Yhteinen nimittäjä perinteille on
kirjoittajien mukaan aihepiirin prosessuaalinen ja
sosiaalinen tarkastelu. Työorganisaatioita koske-
va luku perustuu edelleen organisaatio- ja johta-
mistutkija Haridimous Tsoukaksen kehittämään
diskursiiviseen suuntaukseen, joka on artikkelin
kirjoittajan mukaan periaatteiltaan yhdenmukai-
nen konstruktionistisen ajattelun kanssa. Luvussa
tuodaan esille se, miten minuus, identiteetti ja tai-
dot rakentuvat työorganisaatioissa diskursiivisesti
kielen välityksellä.

Kirjan neljännessä osassa astutaan osin ulos
konstruktionismin perinteisiltä kentiltä ja kä-
sitellään niin sanottuja jälkikonstruktionistisia
ja -strukturalistisia perinteitä. Nämä liittyvät
tieteen- ja teknologiantutkimukseen (Jose A.
Cañada ja Heta Tarkkala), uusmaterialismiin
(Mianna Meskus) ja ympäristötutkimukseen
(Kamilla Karhunmaa). Kaikille on tyypillistä se,
että konstruktionismi on vaikuttanut osittain niin-
den syntyyn ja kehitykseen, mutta nämä perin-
teet menevät samalla pidemmälle todellisuuden
rakentumisen tarkastelussa kyseenalaistamalla
länsimaisen tieteenharjoituksen käyttämät kate-
goriat, kuten jaon luontoon ja yhteiskuntaan. Tä-
ssä mielessä ne eivät enää edusta puhtaasti konstruk-
tionismia, vaan osin kritisoiivat sen käyttämiä
kategorioita ja täydentävät tutkimusta esimerkiki-
si ei-materiaalisten toimijoiden analyysillä.

Kaksinainen suhde konstruktionismiin näkyy
kriittisyytenä länsimaisia ihmis- ja yhteiskunta-
tieteitä kohtaan. Tätä kuvastaa hyvin vaikkapa tie-
teen- ja teknologiantutkimus, jota käsittelevässä
luvussa kirjoittajat avaavat havainnollisesti Edin-
burghin koulukunnan ja laboratoriotutkimusten
eroa suhteessa konstruktionismiin. Luku eritte-
lee samalla havainnollisesti tieteen- ja teknolo-
giantutkimuksen nykysuuntauksia. Vastaavasti
uusmaterialismia ja ympäristötutkimusta käsit-
televät luvut tuovat esille luonto-yhteiskunta-,
luonto-kulttuuri- tai ihminen-ei-ihminen-jaon
ongelmallisuuden. Kaikissa kirjan osan luvuissa

---

pohditaankin tutkimusalueita, jotka sijoittuvat useammalle kuin yhdelle tieteenalalle.

Sosiaalinen konstruktionismi on ollut aina 1980-luvulta lähtien tärkeä monitieteinen perinne, joka ei ole kiteytettävissä yksiselitteiseksi teoriaksi tai teoreettiseksi näkökulmaksi. Kirjan sisältö kuvastaa hyvin sitä, miten monitieteinen kehys sosiaalinen konstruktionismi on ja miten erilaisia lähestymistapoja konstruktionistisesta perinteestä on syntynyt. Tällaisena kirja ei ehkä sovellu yliopisto-opintojen ensimmäiseksi oppikirjaksi aihepiiristä, vaikka se on sisällöllisesti huolellisesti ja johdonmukaisesti toimitettu kokonaisuus. Teos tarjoaa samalla konkreettisia esimerkkejä siitä, miten konstruktionistista tutkimusta on toteutettu käytännössä. Näin se tuo esille samalla usean vuosikymmenen kuluessa tahtunutta kehitystä konstruktionismin sisällä ja sen liepeillä.

Kirja päättyy ilman lopun kokoavaa yhteenveotaa, jossa olisi vielä vedetty yhteen tarkastelun teemoja vähän pidemmälle kuin alun johdannossa. Sellaisen tekeminen olisikin ollut epäilemättä kokonaisuutta ajatellen vaikeaa, vaikka filosofisessa tutkimuksessa on tarkasteltu laajasti parin viime vuosikymmenen aikana ihmisen sosiaalisuutta ja sosiaalisen todellisuuden rakentumista. Tällaisena kirjalla on yhtä kaikki tärkeä tehtävä yhteiskuntatieteiden ja muiden tieteiden opetuksessa laajentamaan ymmärrystä konstruktionismin sisällöstä ja paikkaamaan tarvetta laajemmasta käsikirjasta. Tiedetään myös, että Bergerin ja Luckmannin parikymmentä vuotta sitten suomennettu klassikkoteos oli aikoinaan pitkään myyntimenestys. *Sosiaalinen konstruktionismi*-teoksella on varmasti erinomaiset mahdollisuudet samaan.

KIRJAUUTUUKSIA

Kotimaiset

Curran, Thomas: *Täydellisyysden ansa. Miten vapautua perfektionismista maailmassa, jossa vain paras kelpaa.* Otava. Lontoolainen psykologian apulaisprofessori pohtii, mikä perfektionismia ruokkii ja miten päästä siitä irti.

Dunderfelt, Tony: *Vaikkeiden tyyppien kohtaaminen.* Docendo. Psykologi neuvoo, kuinka parhaiten kohdata vaikeat tyypit.

Karjula, Emilia – Kouri, Jaana – Mahlamäki, Tiina: *Luovaa kirjoittamista tutkijoille.* Vastapaino. Luovan kirjoittamisen menetelmiä tutkimuksen tekijöille.

Kekoni, Taru – Mönkkönen, Kaarina – Hyvärinen, Marja-Leena – Pakarinen, Eine: *Vuorovaikutus työelämässä – kuinka edistää yhteistyötaitoja.* Gaudeamus. Sosiaalitieteilijät kirjoittavat työelämän vuorovaikutustaitojen tärkeydestä.

Kujala, Emilia: *Ulkopuolisuudesta.* Otava. Sosiaalipsykologi ja psykoterapeutti kirjoittaa ulkopuolisuuden kokemisesta.

Kuusela, Hanna: *Syytös – muuan akateeminen komitragedia.* Vastapaino. Sosiologin ja kulttuurintutkijan omakohtainen, monityylilajinen kertomus yliopistoista, jotka eivät enää tiedä, mitä tekevät.

Kuusela, Pekka – Pirskanen, Henna – Saastamoinen, Mikko (toim.): *Kärsimys elämänsänsä.* Sosiokulttuurinen näkökulma. Gaudeamus. Kärsimys yhteiskunnallisessa tarkastelussa.

Laukkanen, Manne: *Vaaralliset gurut.* Otava. Sarjarikollisten profiloinnista väitellyt psykologian tohtori kertoo aivopesun mekanismeista ja auttaa suojautumaan psykologiselta hyväksikäytöltä.

Saarenheimo, Marja: *Kuka minä olen? Miten muisti meitä määrittää.* Vastapaino. Psykologi tutkii minuuden ja muistin suhdetta ja kysyy, mikä minuudessa on menneisyyttä ja mikä tulevaisuutta. Vastapaino.